

Iványi Ödönről

A Nagy palóc, Mikszáth Kálmán sorait idézem a kiállítás megnyitóján: „Ne vegyék kérem rossz néven, hogy megint hazamegyek a mi görbe-országunkba. Ott vagyunk örökké, akik onnan jöttünk. Hisz’ mindenki csak ideiglenesen jöhet el, az is, aki sohasem kerül vissza többé. Mert ha van álom a halálban, én jól tudom, a gyermekévek folytatásának szövődik az ott; a többi kimarad; levetjük mint a rossz ruhát, ha oda belépünk, hol az örök semmiben újra hallik majd erdeink ismerős zúgása hegyi patakjaink altató morajával.”

E kiállítással – Iványi Ödön festőművész kiállításával – mi is hazalátogatunk Nógrádba, a mi kedves görbe-országunkba. E képek között otthon vagyunk, a képek visszahozzák az eltűnt tündéerkertet, az első rácsodálkozások soha felül nem múlható örömét. Visszaidézik felfedezéseinket, első erdőjárásainkat, első bóklászásainkat rétjeinken, mezőinken, visszahozzák madarainkat s a kakukkfű első bódító illatát. De visszahozzák a múlt megtöretett népét is, a nógrádi dombok földtúró parasztjait, az aknák, tárók bányászait, a gátak kubikosait is. Az ismerős, görcsös kezek melegét, a barázdált arcok, homlokok felhőit, fehér vásznak hűvös illatát, szél zúgását, tavaszi erdő csendes suhogását.

De, aki nem ismeri a mi szűkebb hazánkat, az itt élő embereket, az is első pillanatra megfogalmazza véleményét: ez magyar piktúra, ezek a képek a magyar nép életének képi megjelenítései. Nekünk palóc ízeket és színeket ajándékozik, de éppen ezzel van jelen az egyetemes magyar képzőművészetben.

Iványi Ödön érzelmileg és gondolatilag azt a világot teremti újjá, alkotja a maga képére, amit nagy elődei, a magyar festészetet alakító, meghatározó egyéniségek teremtettek e hazában. Rokona, testvére, folytatója ő Mednyánszkyknak, Nagy Istvánnak, Derkovitsnak és Kosztának, de nem utolsó sorban mesterének, Rudnay Gyulának. Ez a rokonság természetesen szellemi-érzelmi tartalmat jelent. Iványi Ödön megtanulta mindazt, amit a szakmában meg lehet tanulni. És hozzátette még azt, amit magával hozott, amit semmi akadémia, főiskola meg nem taníthat, és ami nélkül nincs művészet. Nagy Balogh János, a munkások és kubikosok nagy festője szép és tiszta fogalmazásában ez úgy hangzik, hogy nem a kezével, hanem a lelkével rajzol az ember. Itthon, a vásárhelyi Tornyai Jánosnál – az ő szavait idézve – a „nagy sömni” van a bús magyar sorsban, Koszta Józsefnél a szentesi tanyák, a Három királyok vannak, – s mindez úgy lehet dél-alföldi piktúra, hogy egyúttal e haza és e nép minden íze, minden része felfedezhető, megtalálható benne.

Így áramlik Iványi Ödön művészete is együtt a magyar képzőművészetrel, így fejezi ki egész népe érzés- és gondolatvilágát. Ahogy itthon az egész magyar piktúrára (a gondolatiság) mellett) magas fokú érzelmi, indulati töltés jellemző, úgy jellemző Iványi Ödön műveire is a líra, a dal. És jellemző még magasrendű erkölcsi magatartás, népéhez szóló elkötelezettség, sorsvállalás, szolgálat. És alázat népe és művészete iránt, ami nélkül művészete számunkra elképzelhetetlen. Iványi Ödön művészete, szolgálata eggyé forrott a nép életével, színei, vonalai ezt a világot jelenítik meg.

Jó ide hazatérni, jó ide megtérni. Azt a meghatározó gyermekkort, amiről Mikszáth Kálmán tündött, azt az életre szóló ajándékot, amit mi itt kapunk a dombok és lankák között, valóban nem lehet levetni rossz ruhaként. Iványi Ödön ezt a gyermekkort megtartotta. Természetesen magától értetődően. De a gyermeki felhőtlenesség már elrepült, álmvilágba merült. Az ő élete is, mint általában az alkotóké, tündések, tépelődések és gyötrelmek kifogyhatatlan láncolata. A sokszori legyőzetés keserősége, az álmatlan éjszakák látogatása, a vászonról visszanező kételkedés nehéz sorsvállalás. De a ritka felujjongások, egy-egy rövid időre szóló könnyű lélegzetvétel, a szív felgyorsuló ritmusa, hogy valami sikerült, hogy valamit felmutattam, megteremtettem magamból – megérik ezt a sorsot.

Tudom, hogy Iványi Ödön, ha újra lehetne valamit kezdeni – ha fiatal kamaszfővel, de ezzel a tapasztalattal válaszhatna újra – ezt választaná. Ez a kiállítás a válasz rá: ez a kedves, halk ünneplőbe öltözött ünnep.

Otthon vagyunk. Barangolunk a kanyargós mélyutakon, kavicsot szedünk a patak-ból és madárfészekre lesünk. Mogyorófavesszőt rágunk, és bekiabálunk a sötét, titokzatos erdőkbe. S ha eljön az este, az éjszaka – a mi ismerős csillagjaink vigyáznak ránk.

Köszönöm Iványi Ödönnek ezt a kiállítást.

*A Palócföld 1976. év 6. szám Körkép c. rovatában:
Iványi Ödön kiállításához Csohány Kálmán megnyitó beszéde*

Réti Zoltánról

Zene és költészet találkozik Réti Zoltán festőművész kiállításán, az ő népének, szűkebb pátriájának élete, érzelem és gondolatvilága nyílik meg, tárul föl a körülöttünk látható képeken. Hazánk egy kis darabjának, Nógrád megyének, a nógrádi palócok fiának művei hoznak egy kis csendességet, tündésre alkalmas, megnyugtató szigetet ide a pesti kiállítóhelyiségbe.

Egy kis nép érzelmét, hangulatát tükrözi ez a kiállítás. Azét a népet, melyről Szabó Zoltán még csak egy-két évtizede olyan szomorú képet festett a Cifra nyomorúság című szociográfiai munkájában. Maga az írás mélységesen igaz, – a címe félig bizonyosan. Bizonyos volt a nyomorúság, az a mélység, ahonnan ez a nép azóta elindult. Talán a jelző is igaz. Talán. De, aki ott született, akit a nógrádi halmok és rétek dajkáltak, aki gyerekként barangolt kanyargós útjain, annak ez a jelző idegen, – nem érthető. A nyomorúság valóban hosszú időre vett szállást ennél a népnél. De a nincstelenség, a megélhetés nehéz gondjai sem űzték el soha messzire a szép utáni vágyat, a színek és a dalok szeretetét, a játékra mindig kész vidámságot, a belső derű nyugalalmát. Hiszen a kifosztott viskók felett is kék ég ragyogott, a nehéz felhőkön itt mindig keresztül tört a szivárvány. Itt a népművészet színeit és formáit az a belső igény teremtette harmonikus szépséggé, melytől idegen a cifraság.

Mindezekkel egyúttal Réti Zoltán képeiről is vallottam, mindezek az Ő alkotómunkásságát is jellemzik. Nem megtanulta, hanem így született. Szívében, vérében hozta

magával amit a lényegét, a mondanivalót illeti. Az aztán az Ő gyötrelme volt, hogy a mesebeli pogácsával hogyan gazdálkodott, hogyan sikerült a meglévő anyagot renddél alkotnia, törvénné kovácsolnia. Mert sikerült. Képei, kompozíciói magas színvonalú szakmai képességről tanúskodnak. És az akkor igaz, ha nem tűnik fel, ha nem vesszük észre, – ha magától értetődő – mint ahogy Réti Zoltánnál az. Megragad viszont az a szeretet, az a gyöngédség, ahogy embereket megfogalmaz, ahogy férfiakat, nőket munkában, pihenésben, piacon vagy dűlőúton, legeltetés közben, vagy szamaraskocsin ábrázol. Hitelesek ezek a figurák. Együtt él, együtt lélegzik, sorsot vállal velük, együtt dobog szívük. Madách és Mikszáth hazája ez a vidék, és a két nagy palóc ismertette meg a nép bánatát, egyedülvalóságát, és szelíd humorát, huncut szemhunyorítását is. Mind e tulajdonságokat Réti Zoltán is érzi és ismeri, képileg megfogalmazza. Az érzelmekről, emberi magatartásról való ismeretei szinte beláthatatlanok. Megható parasztházai, kapui még érzékenyebbé teszik a szemlélőt, ha a kapu előtt egy ló álldogál csikájával. Munkaábrázolásaiban úgy tudja megfogalmazni a fáradt, verejtéktől gyöngyöző munkást, hogy az mégis az élet himnusza, minden további örömök és szépségek forrása. Egy távoli magányos házzal úgy tud elesettséget és magányt érzékeltetni, hogy az ember érzi, ide még a csillag sem süt be felhőtlen éjjel sem. Alvó házai vallanak arról is, hogy lakói miről álmodnak álmatlan éjszakákon, és hallani véljük az öreg nyoszolya nyikorgását, ha fájó tagjaival másik oldalára fordul át a gazdája. Ismeri a csendes, meghitt örömeket és ünnepeket és ismeri a temetők szomorú, de feloldó nyugalmasságát is. Színvilága, a sajátosan csak reá jellemző színvilág is a palóc nép színeit teljesítette ki, gazdagította képzőművészetté. Kedves barnái, vörösei tömören ülnek a késő őszi erdőn, ki-kivillannak a vékony hótakaró alól, és idézik a frissen sült kenyér ropogós meleg héjját. Kékjeit a tavaszi, nyári ágról kölcsönözte, de ismerősen villannak egy-egy gesztenye vagy lenszőke fürt alól is, és a régi legény és férfiing gombjairól. Szürkéiben pedig már feloldódnak az erdő felől gomolygó téleleji ködök, lombtalan fák, csupasz avarok. Szereti a téli képeket. Gondolom nemcsak azért, mert a havas táj hálás téma egy-egy színvilág megteremtéshez. A tél mindig a csodák, mesék és varázslatok világa volt ezen a vidéken. Tavasztól őszig a kemény munka megzabolázta a fantáziát. De télen szállnak a gondolatok, a kukoricával együtt morzsolják a meséket, legendákat, csodás történeteket. Betlehemezés, Luca-széke, szomszédolások, farsangolások böjtig. Ezek a havas képek, kopár ágak, göcsörtös dűlőutak visszaidéznek a ropogós, csípős hidegeket, a sült krumpli, sült alma meleg illatával. A kinti dermedt világot a család belső tiszta melegével.

Kedves Vendégeink!

Bizonyára vannak itt is néhányan, akik a kiállításon körültekintve úgy érzik, hogy egy kicsit hazaérkeztek. Régi emlékek, színek és hangulatok idéződnek fel, egy tisztalelkű kis közösség élete, tája, világa tűnik elő rég elfeledett gyerekkorból. Akik pedig most ismerkednek meg vele, kívánom, hogy szeressék meg ezt a kiállítást, ezeket a tiszta, szép, igen magas színvonalú alkotásokat, és fogadják vele egy szűkebb közösség üdvözlését és köszöntését.

Budapest, Mednyánszky-terem, 1977. április 28-án d.u. 5 órakor